

פילדרמן, וילהם (1883-1963)

(Wilhelm Filderman). מנהיג יהודי רומניה. פ' נולד בבוקרשט, למד משפטים בפריס וקיבל תואר דוקטור, וב-1912 היה מהיהודים המעטים שקיבלו אזרחות רומנית, ויכול היה לעסוק לפרנסתו במקצועו כעורך-דין. בין שתי מלחמות-העולם היה פ' ציר בפרלמנט הרומני, וכן היה יושב-ראש של רוב הארגונים היהודיים החשובים ברומניה, ובהם הפדרציה של איגודי הקהילות היהודיות (Federatia Uniunilor de Comunitati Evreesti), איגוד הקהילות היהודיות ברומניה הישנה, שלפני מלחמת-העולם הראשונה (ה'רגאט') (Uniunea Comunitatilor Evreesti Din Regat), התאחדות היהודים הרומנים, הג'וינט ברומניה, המועצה היהודית (CONSILIUL EVREESC) ועוד. אחרי מלחמת-העולם הראשונה פעל פ' למען מתן אזרחות ליהודי ה'רגאט', למען הפליטים היהודים מאוקראינה, ולמען שמירת זכויות היהודים מול האנטישמיות במדיניות, בכלכלה, בדת ובחינוך. הוא לא הפסיק את מאבקו גם בתקופת הטרור שהשליט 'משמר-הברזל' (6 בספטמבר 1940-24 בינואר 1941) ובימי הרודנות של יון אנטונסקו, אף שאנטונסקו פיזר את הארגונים היהודיים והקים את 'מרכז היהודים' ברומניה. בגלל פעילותו זו של פ', ובייחוד בגלל התנגדותו להיטל הכופר המיוחד בסך ארבעה מיליארדי ליי (כ-40 מיליון דולר) שהטיל אנטונסקו על יהודי רומניה, גורש פ' במאי 1943 לטרנסניסטריה; גם שם המשיך בפעילותו, ובאוגוסט אותה שנה הותר לו לחזור מגלותו.

כל ימי המלחמה קיים פ' קשרים עם פקידים בכירים, שרי ממשלה וכן עם הרודן יון אנטונסקו ועם השר מיהי אנטונסקו. הם נאלצו להכיר בפ' כנציג אותנטי של היהודים, מכיוון שראשי 'מרכז היהודים' היו מומרים או משתפי פעולה, שלא ייצגו את היהודים, והשלטונות מינו אותם בהמלצת צירות גרמניה. פ' גם זכה בהערכה ובשיתוף-פעולה מצד חוגי האופוזיציה הרומנית, ובהם מנהיגים ידועים, כגון מנהיג מפלגת האיכרים יוליו מניו וראש המפלגה הלאומית הליברלית דינו ברטיאנו. באביב-קיץ 1942 הקים פ' הנהגה יהודית מחתרתית, ה'מועצה היהודית', בהשתתפות נציגי ההסתדרות הציונית וארגונים אחרים. ה'מועצה היהודית' פעלה להציל את יהודי רומניה מגירוש לפולין ולהקל את חיי היומיום של האולוסייה היהודית, שנפגעה ממטר הצעדים האנטישמיים בחקיקה ובמינהל. אומנם, בסתיו 1941, בהיותו יושב-ראש הפדרציה של איגודי הקהילות, לא הצליח פ' למנוע את גירוש יהודי בסרביה ובוקובינה לטרנסניסטריה, אך היה לו תפקיד מכריע במניעת גירושם של כל יהודי רומניה למחנות ההשמדה בפולין בסתיו 1942 ובמניעת גירושם של פליטים יהודים שברחו לרומניה מן הארצות השכנות. באוגוסט-ספטמבר 1941 בוטלה גזירת נשיאת הטלאי הצהוב, הודות להתערבותו של פ' אצל יון אנטונסקו. מסוף 1941 עד סוף 1943 ניהל פ' מאבק עיקש

להשיג רשות לשלוח עזרה למגורשים לטרנסניסטריה, ואחר-כך נאבק להשיג רשות להחזירם לרומניה, בייחוד את היתומים. מאבקו זכה בהצלחה חלקית. עם הפלת המשטר הרודני באוגוסט 1944 חזר פ' לפעילותו הגלויה, ובשלוש שנות פעילותו האחרונות ברומניה ב-1944-1947 נאבק פ' להחזיר ליהודים את זכויותיהם ואת רכושם, ולמנוע את גיוס היהודים לצבא הרומני האנטישמי. את מאבקיו ניהל פ' על-ידי מיצוי כל הדרכים החוקיות, ועל-ידי שתדלנות בדרגים הגבוהים של הממשל. את גירוש יהודי רומניה למחנות ההשמדה בפולין הצליח למנוע על-ידי הפיכת השאלה לבעיה רומנית לאומית, בשכנעו את ראשי הממשל שמילוי דרישת הגרמנים הוא פגיעה בריבונות רומניה. הקומוניסטים היהודים ניהלו הסתה נגד פ' וחתרו להשתלט על הארגונים היהודיים. פ' נאלץ להתפטר מכל תפקידיו בראשות הארגונים היהודיים, ובראשית 1948 נמלט לצרפת ושם מת.